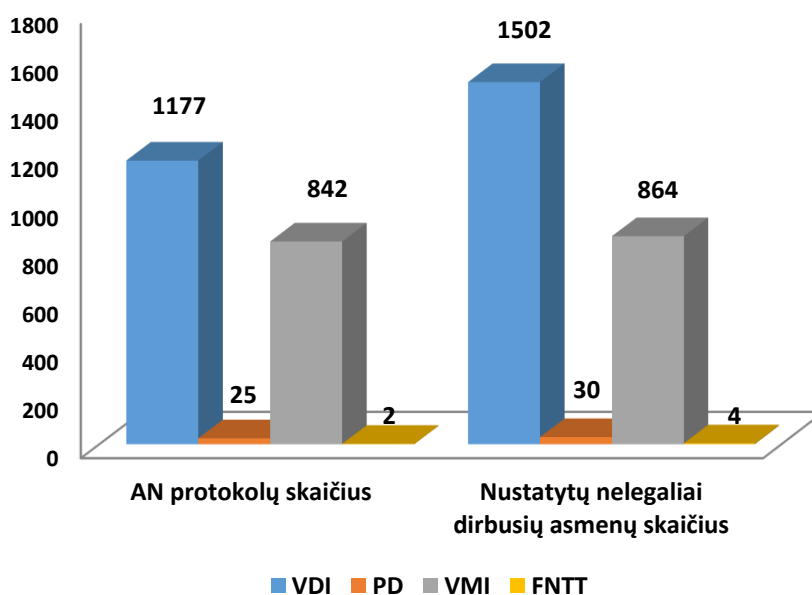

Informacija apie Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos vykdomą nelegalaus darbo reiškinių kontrolės koordinavimą bei priemones vykdant nelegalaus darbo prevenciją per 2017 metus ir numatomas vykdyti priemones 2018 m.

Bendri nelegalaus darbo kontrolės rezultatai per 2017 m.

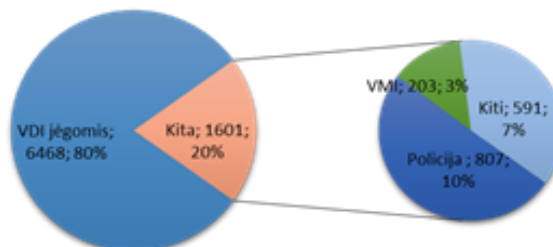
Lietuvos Respublikos valstybinė darbo inspekcija prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – Valstybinė darbo inspekcija) nelegalaus darbo prevencijos bei kontrolės klausimais per 2017 m. atliko 7 987 nelegalaus darbo inspektavimus (toliau – ND inspektavimai), kurių metu buvo patikrinti 7 549 ūkio subjektai (iš jų patikrinta įmonių – 3 994, ūkininkų ūkių – 138 bei 3 417 fizinių asmenų) ir nustatyti 1 502 neteisėtai dirbę asmenys. Pažeidėjams buvo surašyti 778 administracinių nusižengimų protokolai (toliau – AN protokolai) dėl 991 asmens, iš jų pagal Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso (toliau – ANK) 95 str. (Nelegalus darbas) dėl 527 asmenų bei dėl 464 asmenų pagal ANK 150 str. (Komerčinės ar ūkinės veiklos tvarkos pažeidimas). Pagal Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos įstatymo 12(1) str. 1 d. buvo surašyta 10 pažeidimų protokolų, o pagal Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymo (toliau – UĮ) 56 str.1 d. 1 p. buvo surašyta 14 pažeidimų protokolų ir pagal UĮ 56 str. 1 d. 2 p. ir 7 d. – 2 pažeidimų protokolai. Buvo nustatyta 130 nelegaliai (neteisėtai) dirbusių užsienio šalių piliečių, iš jų – 80 statybos sektoriuje. Pažymėtina, kad 2017 m. buvo nustatytas 21 nelegaliai dirbęs nepilnametis (asmenys iki 18 metų), iš kurių po 6 prekybos ir statybos sektoriuose. Buvo nustatyti 429 asmenys, dirbę nedeklaruotą darbą (pažeidžiant darbo ir poilsio laiko režimą ar kuriems nebuvo mokamas nustatytas atlygis už darbą poilsio ir švenčių dienomis, už viršvalandinį ir naktinį darbą). Apie neteisėtą vykdomą veiklą buvo išsiųsta 100 pranešimų kitoms institucijoms pagal kompetenciją.

Valstybinė darbo inspekcija, vykdydama Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. lapkričio 26 d. nutarimą Nr. 1407 „Dėl nelegalaus darbo reiškinių kontrolės koordinavimo“, pateikia apibendrintus duomenis apie nelegalaus (neteisėto) darbo kontrolę vykdančių institucijų 2017 m. atliktų kontrolės veiksmų rezultatus (1 grafikas) bei informaciją apie 2017 m. Valstybinės darbo inspekcijos nelegalaus darbo reiškinių kontrolės ir prevencijos rezultatus. Per 2017 m. nelegalaus darbo kontrolę bei prevenciją vykdančios institucijos iš viso nustatė 2 400 nelegaliai (neteisėtai) dirbusius asmenis, iš jų 1 666 asmenis, kurie vykdė neregistruotą individualią veiklą, taip pat surašė 2 046 AN protokolus, iš jų už nelegalų darbą pagal ANK 95 str. (Nelegalus darbas) – 377.

1 grafikas. Nelegalaus (neteisėto) darbo kontrolė pagal institucijas.

Kartu su kitomis nelegalaus darbo kontrolę ir prevenciją vykdančiomis institucijomis (Valstybinė mokesčių inspekcija prie Finansų ministerijos (toliau – VMI), Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – VSDFV), Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba prie Vidaus reikalų ministerijos ir Policijos departamentu) per 2017 m. Valstybinė darbo inspekcija atliko 20 proc. visų Valstybinės darbo inspekcijos atliktų nelegalaus darbo kontrolės patikrinimų (1 601 patikrinimas). 2017 m. kompleksinių patikrinimų duomenys pateikiami 2 grafike.

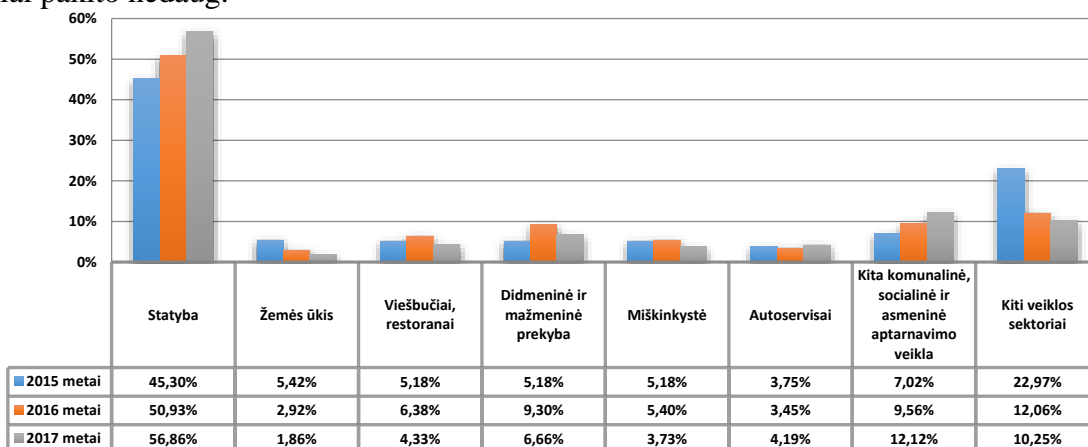

2 grafikas. Atlikti inspektavimai su kitomis institucijomis

Nelegaliai (neteisėtai) dirbusių asmenų pagal rizikingiausius ekonominės veiklos sektorius nustatymas

Analizuojant Valstybinės darbo inspekcijos nelegaliai (neteisėtai) dirbusių asmenų išaiškinimą pagal ekonominės veiklos sektorius matyti, kad 2017 m. daugiausia ND inspektavimų atlikta statybos sektoriuje – 3 166 (2016 m. – 1 724; 2015 m. – 2 067), ir tai sudaro 39,64 proc. visų atliktų ND inspektavimų (2016 m. – 21,94 proc.; 2015 m. – 29,15 proc.). Taip pat statybos sektoriuje buvo nustatyta ir daugiausiai nelegaliai (neteisėtai) dirbusių asmenų – 854 (2016 m. – 575; 2015 m. – 568). Nustatytų nelegaliai (neteisėtai) dirbusių asmenų skaičius statybų sektoriuje 2017 m. sudarė 56,86 proc. nustatytų nelegaliai (neteisėtai) dirbusių asmenų (2016 m. – 51 proc.; 2015 m. – 45 proc.).

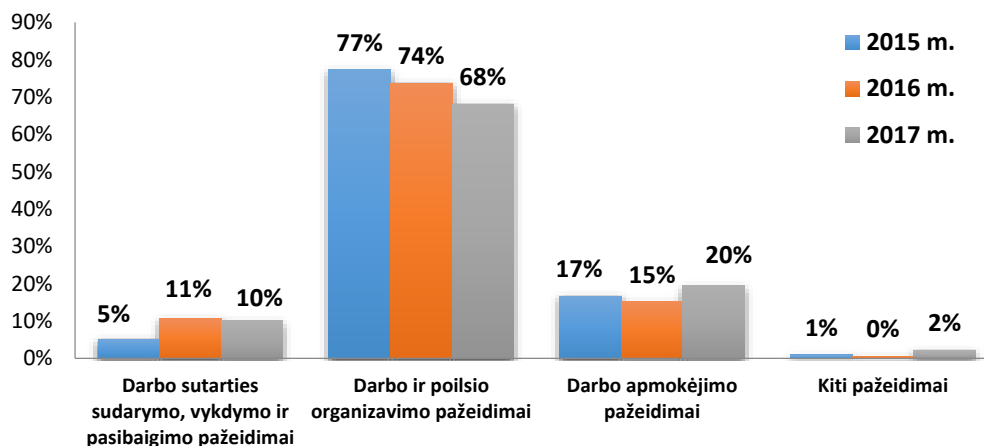
2017 m. nustatytų nelegaliai (neteisėtai) dirbančių asmenų skaičius, lyginant su 2016 m., sumažėjo žemės ūkyje nuo 2,92 proc. iki 1,86 proc., miškininkystėje nuo 5,40 proc. iki 3,73 proc., apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veikloje nuo 6,38 proc. iki 4,33 proc., didmeninėje ir mažmeninėje prekyboje nuo 9,30 proc. iki 6,66 proc. Tuo tarpu nustatomų nelegaliai (neteisėtai) dirbusių asmenų skaičius, lyginant su 2016 m., toliau augo statybų sektoriuje nuo 50,93 proc. iki 56,86 proc., taip pat augo aptarnavimo veikloje nuo 9,56 proc. iki 12,12 proc. (3 grafikas). Kituose sektoriuose nustatytų nelegalaus darbo atvejų santykiniai rodikliai pakito nedaug.

3 grafikas. Nelegaliai (neteisėtai) dirbę asmenys pagal ekonominės veiklos rūšis.

Darbo ir poilsio laiko režimo pažeidimų nustatymas

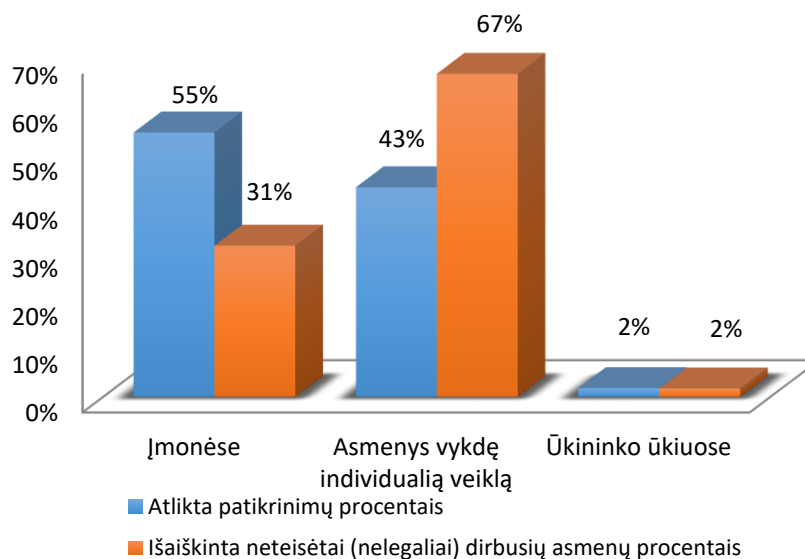
Darbo ir poilsio laiko režimo pažeidimai 2017 m. sudarė 68 proc. nustatytų pažeidimų (2016 m. – 74 proc.; 2015 m. – 77 proc.), tuo tarpu darbo apmokėjimo (neteisingo viršvalandinio ir nakties darbo bei darbo poilsio ir švenčių dienomis apmokėjimo) – 20 proc., (2016 m. – 15 proc.; 2015 m. – 17 proc.), o darbo sutarties sudarymo, vykdymo ir pasibaigimo pažeidimai sudarė 10 proc. nustatytų pažeidimų (2016 m. – 15 proc.; 2015 m. – 5 proc.). (4 grafikas).

4 grafikas. Nustatytų darbo įstatymų pažeidimų pobūdis

Igyvendinant 2015 metais sudarytą VSDFV, Valstybinės darbo inspekcijos ir VMI susitarimą, įmonėms, kuriose ženklus darbuotojų skaičius uždirba mažiau nei minimalųjį darbo užmokestį, kontroliuojančios institucijos taikė įvairias poveikio priemones – klausimynų, anketų, išpėjamųjų laiškų siuntimą įmonėms, pokalbius su įmonių vadovais, atliko kontrolės veiksmus. Siekiant minimizuoti nelegalaus darbo apraiškas – įdarbinimą tariamai ne visam darbo laikui, darbo laiko nežymėjimą, viršvalandinio ir naktinio darbo neapskaitymą ir pan., 2015-2016 m. Valstybinė darbo inspekcija pagal pateiktus VMI ir VSDFV įmonių sąrašus vykdė tikslinius tikrinimus rizikingose įmonėse, ir tai tiesiogiai turėjo įtakos nustatytų darbo ir poilsio laiko režimo pažeidimų mažėjimui.

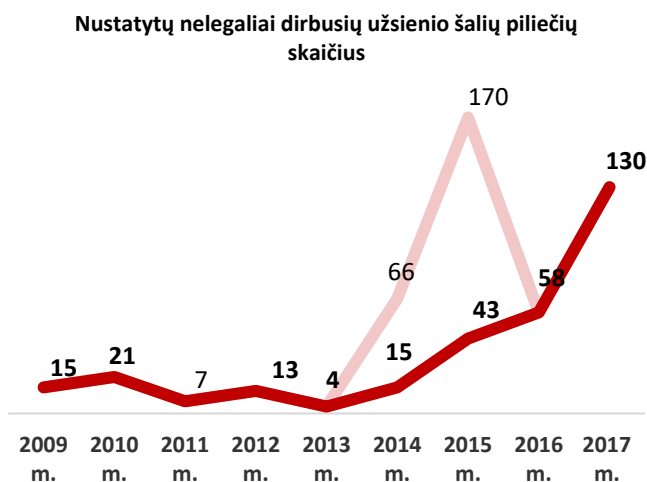
Iš visų 2017 m. nustatytų neteisėtai dirbusių asmenų 67 proc. sudarė neteisėtai dirbę fiziniai asmenys, kurie vykdė neregistruotą individualią veiklą (patikrinimų – 43 proc.), įmonėse – 31 proc. (patikrinimų – 55 proc.), o pas ūkininkus – 2 proc. (patikrinimų – 2 proc.). Duomenys pateikti 5 grafike.

5 grafikas. Nelegaliai (neteisėtai) dirbę asmenys pagal sektorius

Užsienio šalių piliečių nelegalaus (neteisėto) darbo kontrolė

Valstybinė darbo inspekcija, vykdydama 2009 m. birželio 18 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2009/52/EB, kuria numatomi sankcijų ir priemonių nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių darbdaviams būtiniausi standartai (OL 2009 L 168, p. 24), bei Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos įstatymo 6 straipsnio 27 punkto nuostatas,

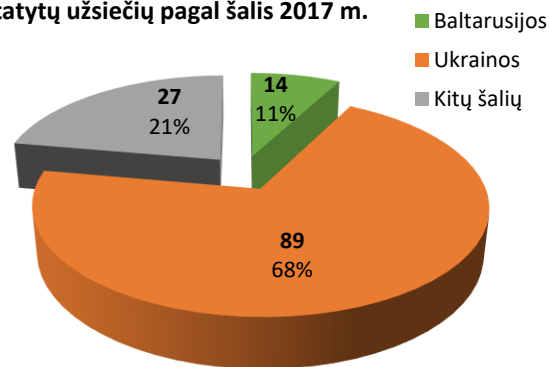
kiekvienais metais vykdo kontrolės veiksmus, kuriais siekiama nustatyti nelegaliai (neteisėtai) dirbančius užsienio šalių piliečius bei analizuoja pasiektus rezultatus. Pastebėta tendencija, kad 2009-2013 m. nustatytų nelegaliai (neteisėtai) dirbusių užsienio šalių piliečių skaičius per metus neviršijo 21. Tačiau nuo 2014 m. nustatomų užsieniečių skaičius pradėjo didėti – 2014 m. buvo nustatyti 66 nelegaliai (neteisėtai) dirbę užsienio šalių piliečiai, 2015 m. – 170, 2016 m. – 58, 2017 m. – 130. Atkreiptinas dėmesys, kad 2017 m. nustatytų

nelegaliai (neteisėtai) dirbusių trečiųjų šalių piliečių skaičius sudaro 0,48 proc. visų į Lietuvos darbo rinką patekusių užsieniečių (26 983), kai tuo tarpu 2016 m. šis skaičius sudarė 0,29 proc. (19 664).

Pažymėtina, kad daugiausiai nelegaliai dirbusių užsienio šalių piliečių 2014-2015 m. buvo nustatyta žuvininkystės ekonominės veiklos sektoriuje. Net 127 Rusijos Federacinės Respublikos piliečiai dirbo nelegaliai (be darbo sutarčių ir nepranešus VSDFFV) su Lietuvos Respublikos valstybės vėliava tarptautiniais maršrutais plaukiojančiuose dviejuose laivuose 2015 metais (2014 m. – 51).

2016 m. Valstybinė darbo inspekcija nustatė 58 nelegaliai (neteisėtai) dirbusius užsienio šalių piliečius, iš kurių net 47 buvo Ukrainos piliečiai, kas sudarė 78,3% visų nustatytų nelegaliai dirbusių užsieniečių. 2017 m. iš 130 nustatytų nelegaliai (neteisėtai) dirbusių užsieniečių, 89 buvo Ukrainos piliečiai (68%). Atkreiptinas dėmesys, kad nelegaliai (neteisėtai) dirbę Ukrainos piliečiai daugiausiai buvo nustatyti statybos sektoriuje.

Nustatytų užsieniečių pagal šalis 2017 m.

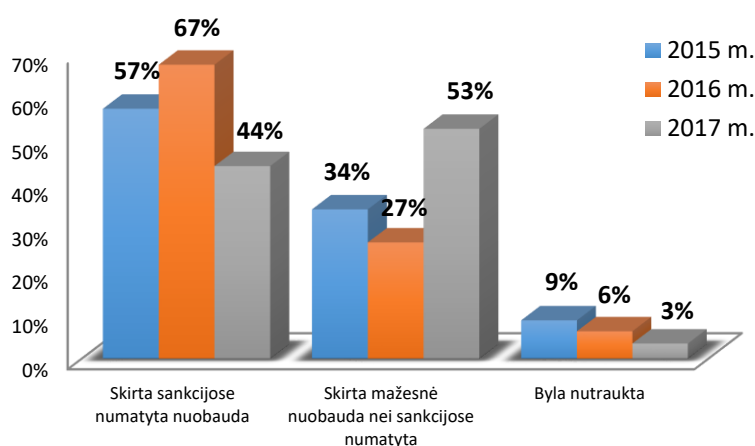
Pastaruosius du metus statybų sektoriuje stebima tendencija, kuomet Lenkijos įmonės komandiruoja darbuotojus iš Ukrainos į Lietuvą. Tyrimai parodė, kad darbuotojai iš Ukrainos dažniausiai nėra buvę Lenkijoje, ir nėra sudarę darbo sutarčių su Lenkijos įmone. Ukrainos darbuotojai, padedami tarpininkams, tiesiogiai atvyksta į Lietuvą. Nežinodami savo teisių, nemokėdami kalbos, jie gyvena ir dirba blogomis sąlygomis, negaudami už darbą priklausiančio atlygio. 2017 m. Valstybinė darbo inspekcija perdavė Policijai 4 medžiagas dėl galimo darbuotojų išnaudojimo darbui.

Dėl galimos prekybos žmonėmis priverstiniam darbui, užsieniečių išnaudojimo ir neteisėto asmenų gabenimo per Lietuvos sieną Valstybinės darbo inspekcijos iniciatyva 2016-2017 m. buvo pradėti keli ikiteisminiai tyrimai, tačiau visi jie buvo nutraukti. Taip pat Valstybinės darbo inspekcijos teritoriniai skyriai dažnai nustato Ukrainos piliečius dirbančius pas fizinius asmenis, neturinčius leidimų dirbti ir gyventi Lietuvoje, atvykusius savo iniciatyva, pasinaudojus beviziu režimu. 2017 m. gegužės mėn. Valstybinė darbo inspekcija kartu su

Policija dalyvavo Europolo organizuojamoje akcijoje ir vykdė bendrus patikrinimus statybų sektoriuje, siekiant nustatyti trečiųjų šalių piliečių nelegalų darbą, galimus išnaudojimo darbui atvejus ir prekybą žmonėmis.

Nelegalaus darbo bylų nagrinėjimo teismuose analizė

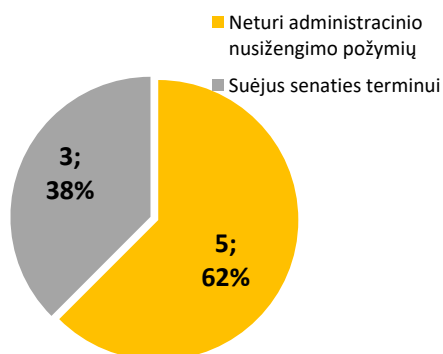
2017 m. pagal Valstybinės darbo inspekcijos inspektorių surašytus AN protokolus teismai išnagrinėjo 234 (80,1 %) administracinių nusižengimų bylas. 103 bylose (44,0 %) dėl 111 nelegaliai dirbusių asmenų darbdaviams buvo skirta ANK 95 straipsnio 1 dalyje numatyta sankcija nuo 1 000 iki 5 000 eurų – vidutiniškai 1 360 Eur už kiekvieną nustatytą nelegaliai dirbusį asmenį. 123 administracinių nusižengimų bylose (52,6 %) dėl 251 asmens skirta mažesnė nei ANK 95 straipsnyje numatyta administracinė nuobauda – vidutiniškai 402 Eur už kiekvieną nustatytą nelegaliai dirbusį asmenį. 8 nelegalaus darbo bylos (3,4 %) dėl 9 asmenų buvo nutrauktos. Administracinių nusižengimų bylų dėl nelegalaus darbo nagrinėjimo teismuose rezultatai pateikiami grafike.

6 grafikas. Bylų nagrinėjimo teismuose rezultatai.

Skirdami mažesnę nei ANK numatytą administracinę nuobaudą teismai, kaip ir ankstesniais metais, dažniausiai vadovaujasi ne tik ANK 31 straipsnyje numatytomis administracinę nusižengimą lengvinančiomis aplinkybėmis, bet ir kitais kriterijais, pvz., asmuo administracine tvarka nebaustas, išlaiko nepilnamečius vaikus, sunki materialinė padėtis, dirbo labai trumpą laiką, pažeidimas didelės žalos nesukėlė ir pan., taip pat vadovaujasi teisingumo ir protingumo kriterijais.

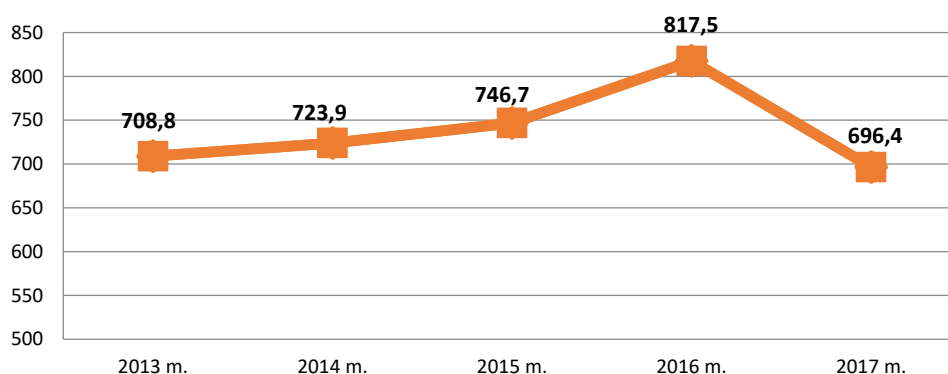
Išanalizavus per 2017 metus išnagrinėtų nutrauktų administracinių nusižengimų bylų

duomenis nustatyta, kad nutraukiamų bylų dėl nelegalaus darbo skaičius, lyginat su praėjusiais metais, sumažėjo 50 proc. Dažniausiai teismuose išnagrinėtos bylos pagal ANK 95 straipsnį buvo nutraukiamos remiantis ANK 591 straipsnio 1 punktu, t. y. kai padaryta veika neturi administracinio nusižengimo požymių, tokios nutrauktos administracinių nusižengimų bylos sudaro 62 proc. visų nutrauktų bylų. Pažymėtina, kad nutrauktose administracinių nusižengimų bylose dėl nelegalaus darbo ANK 591 straipsnio 1 punkto pagrindu, t. y. kai padaryta veika neturi administracinio nusižengimo požymių, viena iš pagrindinių problemų yra įrodymų vertinimas, t. y. dalis bylų buvo nutrauktos motyvuojant nepakankamu įrodymų buvimu, teismai nevienodai vertina pateikiamų įrodymų pakankamumą. Per 2017 m. taip pat 3 bylos buvo nutrauktos dėl pasibaigusių ANK numatytų administracinės nuobaudos skyrimo terminų. Visose teismų nutrauktose administracinių nusižengimų bylose buvo vadovautasi

Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksu, galiojusiu iki 2016 m. gruodžio 31 d. Atkreiptinas dėmesys, jog pagal ANK, kuris įsigaliojo nuo 2017 m. sausio 1 d., administracinė nuobauda gali būti paskirta ne vėliau kaip per dvejus metus nuo administracinio nusižengimo padarymo dienos, o trunkamojo administracinio nusižengimo atveju – per dvejus metus nuo jo paaiškėjimo dienos. Tikėtina, kad tokie terminai sudarys mažiau galimybių išvengti administracinės atsakomybės administracinius nusižengimus padariusiems asmenims.

Traukdami administracinę atsakomybę asmenis pagal ANK 95 straipsnį, teismai taikė įvairių dydžių baudas. Vidutinis administracinės baudos dydis 2017 metais už kiekvieną nelegaliai dirbusį asmenį buvo 696,4 Eur. Atkreiptinas dėmesys, kad nuobaudos vidurkis, lyginant su 2016 metais, sumažėjo daugiau nei 14 proc. Minėtą vidutinio baudos dydžio sumažėjimą iš esmės lėmė Administracinių nusižengimų kodekso įsigaliojimas nuo 2017 m. sausio 1 d. Pagal ANK 95 straipsnį numatyta, jog administracinė atsakomybė už nelegalų darbą užtraukia baudą darbdaviams ar kitiems atsakingiems asmenims nuo vieno tūkstančio iki penkių tūkstančių eurų, t. y. nebėra nuostatos, kad bauda skiriama už kiekvieną nelegaliai dirbantį asmenį.

7 grafikas. Vidutinės administracinės baudos dydžio duomenys.

Iš 8 nutrauktų administracinių nusižengimų bylų dėl nelegalaus darbo, Valstybinė darbo inspekcija 6 atvejais pateikė apeliacinius skundus. Apeliaciniai teismai išnagrinėjo visas bylas bei 2 nutarimus panaikino ir paskyrė abejose bylose administracinę nuobaudą – po 1 000 Eur baudą už nustatytą nelegaliai dirbusį asmenį. Taip pat Valstybinės darbo inspekcijos inspektoriai apskundė 12 nutarimų administracinių nusižengimų bylose dėl nelegalaus darbo, kuriuose apylinkių teismai nustatė nelegalaus darbo faktą, tačiau skyrė mažesnę baudą nei ANK nustatyta minimali bauda. Apeliaciniai teismai išnagrinėjo 10 tokių bylų dėl 16 nelegaliai dirbusių asmenų, kurių bendra baudų suma iki apskundimo buvo 1 700 Eur, po apskundimo – 3 600 Eur.

Visuomenės švietimas

Vykdydama nelegalaus darbo prevenciją, 2017 m. Valstybinė darbo inspekcija surengė 61 seminarą teritorinėse darbo biržose apie nelegalaus darbo žalą; 71 seminarą Teritorinių darbo biržų jaunimo centruose, kuriuose aiškinta apie būtinumą sudaryti darbo sutartį, apie jos esmę bei reikalavimus. Šiuose seminaruose dalyvavo 2 163 asmenys.

Taip pat buvo surengta 60 švietėjiškų renginių (susitikimų) moksleiviams, kuriuose kalbėta apie tai, kad bet koks darbas turi būti įformintas darbo sutartimi. Gegužės ir birželio mėnesiais, aktyvėjant sezoniniam jaunimo darbui, Valstybinės darbo inspekcijos teritoriniuose skyriuose buvo organizuotos jaunimo vasaros konsultacijos. 2017 m. buvo organizuoti 5 konsultaciniai renginiai nelegalaus darbo prevencijos klausimais savivaldybėse.

Konsultaciniuose seminaruose (organizuota apie 150) mažoms, vidutinėms, pirmuosius metus veikiančioms įmonėms ir kitiems ūkio subjektams įprastai taip pat skiriamas dėmesys nelegalaus darbo prevencijai, aiškinama apie darbo sutarties sudarymo procedūrą ir akcentuojama jos svarba, kalbama apie reikalavimus darbo ir poilsio laiko organizavimui, atsakomybę už darbo laiko apskaitos pažeidimus. Pabrėžtina, kad seminaruose nuolat kalbama

apie nelegalaus darbo ir jo apraiškų daromą didelę žalą darbuotojui ir jo šeimai, didelį ekonominį praradimą valstybei.

Per 2017 m. išplatinti 83 pranešimai žiniasklaidai nelegalaus, nedeklaruoto (neteisėto) darbo ir kitų darbo teisės pažeidimų kontrolės ir prevencijos klausimais. Visuomenei teikta informacija apie Nelegalaus darbo reiškinų atsiradimo sąlygų nagrinėjimo ir jo kontrolės centrinės koordinavimo grupės darbą.

Valstybinės darbo inspekcijos interneto svetainėje skelbiamas pasitikėjimo telefonas raginant informuoti apie nelegalų darbą. Apie šį telefoną nuolat informuojama Valstybinės darbo inspekcijos susitikimuose su visuomene organizuojamų seminarų metu. Informacija apie pasitikėjimo telefoną taip pat išspausdinta ant Valstybinės darbo inspekcijos informacinių vizitinių kortelių, kurios platinamos susitikimuose su visuomene.

Valstybinė darbo inspekcija dalyvavo verslo ir pasiekimų parodoje „Šiauliai 2017“, taip pat Vilniaus Gedimino technikos universiteto organizuotame renginyje studentams „Karjeros dienos“, kurių metu dalyvius konsultavo naujojo Darbo kodekso klausimais. Įgyvendinant skaidraus verslo iniciatyvą „Baltoji banga“ buvo pasirašyta Valstybinės darbo inspekcijos ir asociacijos „Investors Forum“ bendradarbiavimo sutartis. Valstybinės darbo inspekcijos inspektoriai kone visuose šalies regionuose dalyvavo „Baltosios bangos“ organizuojamos akcijos „Šioje šalyje nėra vietos šešėliui“ renginiuose.

Kartu su Kovos su prekyba žmonėmis ir išnaudojimu centru buvo parengti ir, bendradarbiaujant su socialiniais partneriais, pradėti platinti užsieniečiams informaciniai atvirukai rusų ir anglų kalbomis apie nelegalų darbą ir žmonių išnaudojimą.

Valstybinės darbo inspekcijos interneto svetainėje atnaujintas ir paskelbtas nelegalaus darbo prevencijai skirtas komiksas bei jaunimui skirta informacija, informacija jaunimo švietimui nelegalaus ir saugaus darbo klausimais spausdinta studentų „Formulių sąsiuvinuose“.

Prieš prasidedant sezoniniams darbams buvo išplatinta išsami informacija žiniasklaidai „VDI: pirmasis darbas – ką būtina žinoti?“, kurios nemaža dalis skirta aiškinant apie darbo sutarties būtinumą, nurodant nelegalaus darbo požymius. Ši informacija taip pat paskelbta Valstybinės darbo inspekcijos svetainės tituliniam puslapyje ir socialinio tinklo „Facebook“ paskyroje. Pagal atskirą grafiką, bendradarbiaujant su LDB Jaunimo darbo centrais, surengtos Valstybinės darbo inspekcijos konsultacijos moksleiviams ir studentams, norintiems dirbti vasaros atostogų metu.

Valstybinės darbo inspekcijos interneto svetainėje sukurta nauja rubrika „Konsultacijos dėl naujojo Darbo kodekso“. Joje paskelbtas su naujuoju Lietuvos Respublikos darbo kodeksu (DK) susijusių 10 teminių konsultacijų ir pagal jas parengtų dažniausiai užduodamų klausimų ciklas, skelbti atskirų DK straipsnių išaiškinimai. Naujojo DK taikymo bei su nelegalaus darbo prevencija susijusiais klausimais taip pat aktyviai konsultuojama Valstybinės darbo inspekcijos socialinio tinklo „Facebook“ paskyroje.

Dalyvavimas Europos platformos kovai su nedeklaruotu darbu veikloje

2016 m. gegužės 27 d. pradėjo veiklą Europos platforma kovai su nedeklaruotu darbu (toliau – Platforma), skirta stiprinti bendradarbiavimą sprendžiant nedeklaruoto darbo klausimus. Platformoje Europos Sąjungos šalių valdžios institucijos, vykdančios nedeklaruoto darbo prevenciją ir kontrolę, siekia veiksmingiau ir efektyviau spręsti nedeklaruoto darbo iššūkius gerbiant nacionalines kompetencijas ir procedūras. Minėtoje platformoje Lietuvą atstovauja Valstybinė darbo inspekcija.

Pagal Platformos 2017-2018 metų darbo programos 2.1 punktą yra numatyta galimybė Platformos nariams pasinaudoti ekspertų pagalba siekiant pristatyti naują praktiką kovai su nedeklaruotu darbu, ugdyti gebėjimus, teikti metodinę konsultaciją, peržiūrėti strateginį planavimą, tikslų nustatymą ir kt. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje nelegalus darbas yra vienas iš didžiausių lyginant su Europos Sąjungos šalimis, o taip pat siekiant efektyvinti kovą su nelegaliu (nedeklaruotu) darbu, Valstybinė darbo inspekcija siekia pasinaudoti Platformos

sudaryta galimybė dalyvauti savitarpio pagalbos projekte bei pasikviesti į pagalbą ekspertus 2018 metų pirmame pusmetyje.

Š. m. gegužės mėn. ekspertų grupė, sudaryta iš Platformoje dalyvaujančių šalių deleguotų narių, vertins Valstybinės darbo inspekcijos ir kitų institucijų, atsakingų už nedeklaruoto darbo kontrolę ir prevenciją, planuojamas ir taikomas kontrolės priemonės, tarpinstitucinio bendradarbiavimo metodus, aiškinsis kokios konkrečiai pagalbos reikėtų Lietuvai siekiant sustiprinti nedeklaruoto darbo kontrolės priemonės, padidinti kontrolės ir prevencinių priemonių efektyvumą.

TENDENCIJOS IR SIŪLYMAI

Kontrolės metu pastebėtos nelegalaus darbo ir jo apraiškų bei pažeidimų tendencijos:

1. Analizuojant nelegaliai (neteisėtai) ir nedeklaruotą darbą dirbusių asmenų nustatymą pagal ekonominės veiklos sektorius, darytina išvada, kad nelegalaus (neteisėto) darbo apraiškų tendencijos ekonominės veiklos sektoriuose ir toliau išlieka labai panašios, t. y. didėjant statybų apimtims, statybų sektoriuje didėja nustatomų nelegaliai (neteisėtai) dirbusių asmenų skaičius, o didmeninės ir mažmeninės prekybos, paslaugų teikimo ekonominės veiklos srityse vis dar nustatoma daugiausia darbo ir poilsio laiko režimo pažeidimų.

Rizikingiausiais ekonominės veiklos sektoriais 2018–2019 m. prognozuojama bus:

- statyba,
- žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė,
- didmeninė ir mažmeninė prekyba,
- variklinių transporto priemonių ir motociklų remontas,
- apdirbamoji gamyba,
- apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veikla.

2. Atsižvelgiant į tai, kad nustatoma daug darbo ir poilsio laiko pažeidimų bei išaugo statybų sektoriuje nustatomų nelegaliai dirbančių užsienio piliečių, Valstybinė darbo inspekcija kartu su kitomis kontroliuojančiomis institucijomis toliau aktyviai vykdys tikslinius tikrinimus dėl darbo ir poilsio laiko apskaitos pažeidimų rizikingų statybų, prekybos, paslaugų teikimo bei viešojo maitinimo ekonominių veiklų įmonėse, skirs didesnę dėmesį užsienio šalių piliečių nelegalaus darbo kontrolei ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo stiprinimui, taip pat organizuos Valstybinės darbo inspekcijos inspektorių mokymus. Pagal VMI pateiktus sąrašus įmonių, kuriose darbo užmokestis didesnis negu minimalus, tačiau mažesnis negu vidutinis tame regione esančių tokio pat pobūdžio įmonių bei didelis mokamo gyventojų pajamų mokesčio atotrūkis, Valstybinė darbo inspekcija numato rizikingiausiose statybos, žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės, didmeninės ir mažmeninės prekybos, variklinių transporto priemonių ir motociklų remonto, apdirbamosios gamybos, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veiklų įmonėse vykdyti kontrolės veiksmus.

3. Valstybinė darbo inspekcija 2017 m. identifikavo šias problemas, susijusias su užsienio šalių piliečių darbu Lietuvoje:

- Ukrainos piliečių, kurie pasinaudojus beviziu režimu atvyko savo iniciatyva ir neturinčių leidimų dirbti ir gyventi Lietuvoje, darbas pas fizinius asmenis (privačiose valdose).
- Galimybė trečiųjų šalių piliečiams steigti mažąsias bendrijas – nauja tendencija, kuri nėra labai išplitusi, bet turi didelį potencialą, jei nebus įdėti saugikliai dėl apribojimo steigti mažąsias bendrijas ir dalyvauti jų veikloje trečiųjų šalių piliečiams naudojantis beviziu režimu ar Šengeno trumpalaikėmis vizomis. Atkreiptinas dėmesys, kad mažųjų bendrijų nariai su mažąja bendrija nėra siejami darbiniais santykiais, todėl nėra galimybės patraukti juos administracinėn atsakomybėn už nelegalų darbą.
- Praktikos sutartys su trečiųjų šalių piliečiais – 2017 m. Valstybinė darbo inspekcija nustatė keletą atvejų, kuomet tarp trijų šalių – darbdavio, mokymo įstaigos ir trečiųjų šalių piliečio (visais atvejais Ukrainos piliečių) – buvo sudarytos praktikos sutartys, kuomet ukrainiečiai neturėdami leidimo laikinai gyventi ar nacionalinės D vizos, atlikdavo praktiką pas

Lietuvos darbdavį. Pažymėtina, kad darbdavys per mokymo instituciją mokėjo stipendijas darbuotojams iš trečiųjų šalių, kurios buvo didesnės nei MMA. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad praktikos sutartys galimai buvo fiktyvios, tokiu būdu slepiant darbo santykius ir vengiant su darbo santykiais susijusių mokesčių.

- Ant nacionalinių D vizų nenurodomi darbdaviai – inspektuojant darbdavį ir nustačius, kad dirba trečiųjų šalių piliečiai, nėra galimybės patikrinti ar nacionalinės D vizos išduotos darbui pas inspektuojamą darbdavį. Minėtą informaciją galima sužinoti tik kreipiantis į Migracijos departamentą, ir dėl to nukenčia operatyvumas.

- Teisėtas užsieniečių buvimas Lietuvos Respublikoje – bevizis režimas irgi teisėtas buvimas. Pagal Migracijos departamento išaiškinimą, komandiruoti darbuotojai gali dirbti Lietuvoje naudodamiesi beviziu režimu, jei jų buvimo Lietuvoje laikotarpis neviršija 90 dienų per bet kurį 180 dienų laikotarpį. Minėta pozicija vadovaujasi ir darbdaviai, nurodydami, kad darbuotojai būna teisėtai Lietuvoje, todėl atsakomybės už nelegalų darbą taikyti negalima, nes darbdavys yra įsitikinęs jo teisėtu buvimu Lietuvoje, o darbuotojas yra atleistas nuo pareigos turėti leidimą dirbti kaip komandiruotas darbuotojas.

- Komandiruočių darbuotojų gyvenamosios vietos būklė – Valstybinė darbo inspekcija inspektuodama įmones, kuriose dirba trečiųjų šalių piliečiai, nenustato blogesnių darbo sąlygų darbo vietose, tačiau pokalbių metu trečiųjų šalių piliečiai dažnai nurodo, kad jų daug gyvena mažame kambaryje, kai kurie praneša, kad gyvena dar blogesnėmis sąlygomis, tačiau komandiruočių darbuotojų iš trečiųjų šalių gyvenamosios vietos kontrolė nėra numatyta. Valstybinė darbo inspekcija kontroliuoja tik sezoninių darbuotojų - užsieniečių gyvenamąją vietą. Pažymėtina, kad blogos gyvenimo sąlygos yra vienas iš galimų prekybos žmonėmis priverstiniam darbams požymių.

Bendradarbiaujant su Europos Sąjungos valstybių narių darbo inspekcijomis ir kitomis kontrolės institucijomis taip pat yra išvelgiamos neigiamos tendencijos susijusios su darbuotojų komandiravimu dirbti tiek į Lietuvą, tiek iš Lietuvos į kitas Europos Sąjungos šalis. VDI, įvertinusi žmogiškuosius resursus, numatė 2018 metais, lyginant su 2017 m., 40% padidinti užsieniečių (komandiruočių ir įdarbintų tiesiogiai Lietuvoje) darbo kontrolę.

Įvertinus didėjančią nustatomų dirbusių trečiųjų šalių piliečių skaičių bei patikrinimų metu nustatytas tendencijas, atsižvelgiant į teisinio reglamentavimo pakeitimus, geopolitinę situaciją bei galimą ekonominių migrantų srautų į Lietuvos Respubliką didėjimą, prognozuojama, kad nelegaliai dirbančių užsienio piliečių bei prekybos žmonėmis aukų priverstiniam darbui skaičius gali ir toliau didėti. Vykdamas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. lapkričio 26 d. nutarimą Nr.1407 „Dėl nelegalaus darbo reiškinių kontrolės koordinavimo“ 2017 m. organizuotuose Nelegalaus darbo reiškinių atsiradimo sąlygų nagrinėjimo ir jo kontrolės centrinės koordinavimo grupės (toliau – CKG) posėdžiuose buvo diskutuojama dėl nelegaliai bei neteisėtai dirbančių užsienio šalių piliečių kontrolės stiprinimo, taikomų sankcijų ir teisinio reguliavimo tobulinimo, o taip pat dėl tarpinstitucinio bendradarbiavimo nustatant galimus prekybos žmonėmis darbo išnaudojimo tikslais atvejus. CKG posėdžių metu Generalinės prokuratūros, Migracijos departamento, VMI ir Valstybinės darbo inspekcijos atstovai, siekiant užkardyti prekybos žmonėmis priverstiniam darbui atvejus, bei inicijuojant baudžiamąjį persekiojimą, numatė 2018 m. didesnę dėmesį skirti užsienio šalių piliečių nelegalaus darbo kontrolei bei tarpinstitucinio bendradarbiavimo stiprinimui. Atsižvelgiant į šias tendencijas, 2018 m. Valstybinė darbo inspekcija numato kartu su Policija ir kitomis kontroliuojančiomis institucijomis vykdyti įdarbinimo agentūrų veiklos patikrinimus, siekiant nustatyti pažeidimus, susijusius su tarpininkavimo įdarbinant paslaugų teikimu bei galimus Lietuvos Respublikos piliečių išnaudojimo priverstiniam darbui atvejus bei kartu su policija dalyvauti EUROPOL'o planuojamoje 2018 m. akcijoje dėl prekybos žmonėmis priverstiniam darbui.

Valstybinės darbo inspekcijos pasiūlymai dėl darbuotojų iš trečiųjų šalių kontrolės:

- Lietuvos Respublikos įstatyme dėl užsieniečių teisinės padėties nustatyti draudimą dirbti trečiųjų šalių piliečiams, atvykusiems į Lietuvą naudojantis beviziu režimu ar

su Šengeno trumpalaikė viza. Minėta nuostata padėtų išvengti sąvokų interpretavimo galimybių.

- Numatyti pareigą ir sudaryti galimybę darbdaviams, pranešant Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos teritorinei įstaigai apie darbuotojo iš trečiosios šalies priėmimą į darbą, nurodyti iš kokios šalies atvykęs darbuotojas bei koku pagrindu gali dirbti Lietuvos Respublikoje. Minėta pareiga leistų registruoti visus dirbančius trečiųjų šalių piliečius bei iš karto būtų galima nustatyti koku teisėtu pagrindu dirba toks darbuotojas.

4. Valstybinės darbo inspekcijos iniciatyva yra stiegiamos „Jungtinių operacijų grupės“ Vilniaus ir Klaipėdos regionuose. Grupės sudarys: Valstybinės darbo inspekcijos, VMI, Policijos migracijos tarnybų, FNTT ir kitų tarnybų atstovai. Grupių pagrindinės tikrinimo sritys bus: prekyba žmonėmis darbo išnaudojimo tikslais, nelegalus darbas, nedeklaruotas darbas, užsieniečių nelegalus darbas, darbo užmokesčio mokėjimas vokeliuose, kiti mokestiniai pažeidimai susiję su darbo santykiais bei kt. „Jungtinių operacijų grupių“ nariai į susitikimus rinksis Valstybinės darbo inspekcijos Vilniaus ir Klaipėdos skyrių organizuojamose susitikimų vietose, šie skyriai bus veiklos koordinatoriai. Grupių susitikimai bus organizuojami du kartus per mėnesį, susitikimų dažnumą apspręstų pačios grupės. „Jungtinių operacijų grupę“ sudarys dvi grupės – analitinė ir kontrolės veiksmų. Analitinės grupės tikslas bus iš įvairių informacijos šaltinių surinkti duomenis, juos apibendrinti ir priimti sprendimus dėl bendrų veiksmų taktikos, būdų, kurie leistų mažinti šešėlinės ekonomikos mastus. Kontrolės grupę sudarantys inspektoriai vykdys atrinktų atitinkamų ekonominės veiklos sričių ūkio subjektų ar konkrečių objektų patikrinimus. Numatoma, kad „Jungtinių operacijų grupės“ pradės savo veiklą 2018 m. vasario mėn.

5. Labai svarbu ne tik kontrolės priemonėmis užkirsti kelią darbdavių norams samdyti darbuotojus nelegaliam darbui, bet ir prevencinėmis priemonėmis atgrasinti darbdavius nuo nelegalaus ir nedeklaruoto darbo, skatinti darbuotojus nesutikti tokiomis sąlygomis dirbti arba vykdyti neregistruotą veiklą. Tikslinga organizuoti plataus masto ilgalaikes socialinės reklamos kampanijas, nukreiptas prieš nelegalų (nedeklaruotą) darbą, įtraukiant į tokias kampanijas socialinius partnerius (darbuotojų, darbdavių ir nevyriausybinės organizacijos), kurių aktyvus bendradarbiavimas minėtu atveju būtų ypač aktualus regionuose.

6. Valstybinė darbo inspekcija inicijavo ir parengė Lietuvos Respublikos gyventojų registro įstatymo Nr. I-2237 11 straipsnio pakeitimo įstatymo projektą (toliau – Įstatymo projektas) bei Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. gruodžio 23 d. nutarimo Nr. 1495 „Dėl Lietuvos Respublikos gyventojų registro nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“ projektą (toliau – nutarimo projektas) (toliau kartu – teisės aktų projektai). Teisės aktų projektai buvo parengti siekiant įgyvendinti Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymo, kuris įsigaliojo 2017 m. liepos 1 d., nuostatas. Pažymėtina, kad siekiant įgyvendinti nelegalaus, nedeklaruoto darbo prevenciją, institucijoms, vykdančioms nelegalaus darbo, nedeklaruoto darbo ir nedeklaruotos savarankiškos veiklos kontrolę yra svarbu turėti galimybę naudoti asmens veido atvaizdą, kaip papildomą nelegaliai dirbančio asmens identifikavimo priemonę. Atsižvelgiant į tai, minėtuose teisės aktuose papildomas asmens veido atvaizdo gavėjų sąrašas institucijoms, vykdančioms nelegalaus darbo, nedeklaruoto darbo ir nedeklaruotos savarankiškos veiklos kontrolę. Pažymėtina, kad š. m. sausio 16 d. teisės aktų projektai buvo pateikti Lietuvos Respublikos Seimui svarstymui.

Valstybinės darbo inspekcijos 2018 m. numatomos vykdyti priemonės kovai su darbo rinko šešėliu.

Atsižvelgiant į 2016-2017 m. nelegalaus darbo kontrolės rezultatus, tendencijas, problemas ir įvertinus galimas rizikas, buvo parengtas ir Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus 2017 m. gruodžio 20 d. įsakymu Nr. EV-284 patvirtintas Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Nelegalaus darbo kontrolės koordinavimo ir prevencijos priemonių įgyvendinimo

2018 metais planas (pridedama). Šiuo planu yra patvirtinti ir nelegalaus, nedeklaruoto ir neregistruotos individualios veiklos kontrolės siektini rezultatai:

1. Nelegalaus darbo kontrolės rezultatyvumas (nustatytų neteisėtai dirbusių asmenų bei asmenų, dirbusių pažeidžiant darbo ir poilsio laiko režimą ar kuriems nebuvo mokamas nustatytas atlygis už darbą poilsio ar švenčių dienomis, už viršvalandinį ir naktinį darbą skaičiaus ir ND inspektavimų skaičiaus santykis) – ne mažiau 25 procentai;

2. Nelegalaus darbo planinių patikrinimų rizikingiausiuose ekonominės veiklos sektoriuose (statyba; žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė; didmeninė ir mažmeninė prekyba; variklinių transporto priemonių ir motociklų remontas; apdirbamoji gamyba; apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veikla) dalis nuo visų nelegalaus darbo kontrolės planinių patikrinimų – ne mažiau 100 procentų.